513, B, 1

DRŽ. BIBLIOTEKA
v Ljubljani.

[18. 8. 1900] 1.

Dragi! —

(Saj sem Ti itak že mislil pisati. —
Vprašaš me, če se je v mojem življenju
kaj spremenilo. Spremenilo se je
precej, na žalostno-vesel način; prišla
je namreč Minka na Dunaj in
jaz sem se zaljubil vanjo z veliko
silo. To je krasna ženska. In
zdaj si predstavljaj natanko moje
dosedanje razmere, pa si boš lahko
mislil, zakaj je nekaj žalostnega
in smešnega v tej spremembi.)

Kar so počeli tam doli z mojo
očeno, me ni posebno bolelo.
Saj ne morejo nič za to, če so
bornirani in jaz sem prestal
še vse kaj drugega. Pri miru jih
seveda ne bom pustil. V „Narodu"
bi pohlevno in dostojno sicer
lahko odgovarjal, a jaz ne
maram odgovarjati pohlevno

in dostojno. Sposodim si „Slovenko"
pa napišem par imenitnih besed.
Sploh si sposodim odslej „Slovenko"
vsak mesec, da objavim, kar
mi pride med mesecem hudobnega
na misel. — Prva tri dejanja
moje komedije so pri Schwentnerji,
zadnje prizore četrtega napišem
nocoj; tako bo reč pri kraji.
Ni tako dobra, kakor sem si
predstavljal, ali tudi slaba ni
tako, da bi me moglo biti sram.
Vendar še nisem nikoli tako
dobro napisal kakor tukaj. In
zabavljal sem na vse pretege.
— Ob enem pa sem dobil idejo
za novo dramo, ki jo bom spisal
po zimi; bo zelo resna in
sentimentalna. —

Veseli me, da imaš take nazore o Zofki; meni namreč jako ugaja. Tisto, kar je pretiranega in smešnega, je napisano pod uplivom Jelovšika, ki na Zofko nikakor ne upliva tako blago dejno, kakor si ona misli. Tudi o Zofki bom govoril. Zdaj sem sploh del ke stvari malo na stran, ker sem se ukvarjal s komedijo. — Zupančičeve mistike v „Zvonu" še nisem čital. Radoveden sem nanjo. — Nekaj novega o Aškercu: Gorečkar mi je pisal, da si Aškerc ne upa objaviti moje „Pravljice za lahkomiselne ljudi", ker da se boji — konfiskacije! Ubogi Aškerc! Ta novela pride zdaj v „Narodu"... Kaj misliš, da

se res boji konfiskacije? —
Vsi, ki so vložili drame za prihodnjo
sezono (Zbašnik, Gangl in ne vem kdo še),
so se „potegnili nazaj". Vzrok mi
ni znan. To mi ni nič prijetno;
ali znamenje je vendar, da se
ljudje le spoznavajo, — na tihem
seveda, ne pred svetom. —
(Vroče je strašno, ali to me malo
ženira. Čez kakih štirinajst
dni pridem morda za nekaj ur
na Kranjsko, — na rendezvous...
In sicer pridem čisto natihoma,
samó k punci. — Povej mi, kje
pa je Župančič? Sporoči mi
njegov naslov.)

Pozdravlja Te iskreno

Tvoj

Ivan Cankar

(Kaj je s tvojimi ranami?)

18. 8. 00.

ms. 513.
/B.

1

WIEN
C
18. 8. 00
12 N

Velecenjeni gospod

Lojze Kraigher

medicinec

Postojna.

Krain.

ms. 513. B

B.

19.8.00

DRŽ. BIBLIOTEKA
v Ljubljani.

2.

Velecenjenem

gospod Lojze Kraigher

medicinec.

Postojna.

Krain.

ELSBERG
20
00
POST

513, B, 2

Dragi! —

Prejšnje pismo sem pisal takoj po prejemu Tvoje prve dopisnice, oddal pa sem ga šele kakih deset dni pozneje. Medtem sem svojo komedijo že zdavna dovršil ter jo izročil; tudi del honorarja sem že porabil. — Zdaj ko je reč izročena, mi ugaja mnogo bolj, kot prej, ko sem jo imel še v rokah. Čutim, da sem napisal nekaj vrednega. Pisal sem rezko in tako razločno kakor še nikoli. Naperjena je stvar proti tistim veljakom slovenskim, ki imajo v svojih rokah „narodov" blagor, ki diktirajo temu imaginarnemu „narodu" različne ideale in svetinje, ki so „nedotakljive", a za katere se prav za prav živa duša ne meni, — proti tistim ljudem namreč, ki mislijo, da so narod, a niso drugega nego svinje. Proti frazerjem in frazam je naperjena ta komedija; imenuje se ~~T~~ „Za narodov blagor". — Ali je sitnost! Schwentner mi je takoj pisal, da taka, kakoršna je, drama najbrž ne bo mogla na oder; bojim se, da bo celó za knjigo samo zahteval majhnih sprememb. A jaz se bom boril za vsako vejico posebej. Skratka: — dogodilo se mi je nekaj prijetnega. Navadno mi je izpadlo doslej vsako delo slabše, nego sem ga zasnoval in slabše kakor sem si ga predstavljal. Zdaj pa niti sam nisem mislil, da bi mi prišlo iz rok kaj tako trdnega in jasnega. Posebno dobri sta prvo in četrto dejanje. — Ob enem pa sem se lotil prekrasne ideje, ki jo bom skušal utelesiti z vso ljubeznijo. To bo drama!! — Nekaj vseskozi lepega in poetičnega hočem napraviti. Pomisli si tisto sanjarenje, kakor sva ga sanjarila Župančič in jaz in kakor

ga Župančič deloma še zdaj sanjari. Nekaj pikantnega in na videz svobodnega je v tem sanjarenju, ki pa v resnici ni drugega, kot brezplodno in otročje pohajkovanje. Tisti človek, ki bo junak moje drame, pošten in talentiran človek, sanjari in pusti v tem sanjarenju pol svoje moči in vso svojo mladost; ostane mu ravno toliko, kolikor je potreba za grenko-ali moško odpoved; potem se začne resno življenje, – delo. — Morda si ti ne misliš mnogo zraven, ker ti ne morem povedati, kako mislim stvar napraviti. S toliko močjo me je obsila ta reč, da sem si v kratkih trenotkih izbral že skoro vse osebe, zasnoval dejanje ter določil celo natančni prostor, kjer se bo stvar godila. Pisal pa bom šele pozimi. —

Ali še nekaj drugega mi ne da miru in kadar mi pride na um, me napravi čudovito nervoznega. Predno se lotim te stvari, pojdem prej za nekaj časa v domovino, na Dolenjsko in Kočevsko. Pisati hočem kmečko dramo; tisti žalostni vsesplošni bankerot našega ljudstva, posebno po dolenjskih vaseh je nekaj tragičnega; vrši se počasi in komaj vidno, ali zato je še pretresljivejše. In malokdo vidi, koliko dramatičnega je v tem propadanju; ta strašna pasivnost je nekaj velikanskega. Mislil si boš morda, da pretiravam, ali meni se zdi, da vidim stvari dobro. Pomisli n. pr. — ali nismo mi vsi, – ti, Župančič in jaz sinovi bankerotiranih ljudi? Polovica slovenskih študentov na Dunaju je na istem kakor mi! — — —

naj: Napósled ne potrebujem nikogar; zmirom sem se vedel braniti sam in tudi zdaj bom pokazal Govekarju, da naj se z mano nikar ne šali. — Te dni sem dobil iz Hrvatskega knjigo nekega Milčinovića, majhno zbirko nenavadno lepih črtic. Škoda, da je deloma tudi tega človeka pokvaril Jelovšek s svojim prenapetim slogom. Pisal bom o njem par besed za „Narod". — Murnove pesmi sta odklonila Schwentner in Bamberg. Škoda! Tudi bolan je Murn še zmirom. — Moj brat je že vsprejet v semenišče. Škoda! Zdaj mi je žal, da mu nisem bolj branil. Napisal bi morda kdaj kaj pametnega, zdaj pa je napol izgubljen. — (Minka se je že vrnila v Ljubljano; pojdem jo posetit najpozneje v novembru. [redacted]

Ali tako lepega življenja že dolgo nisem imel; vsega me je prerodilo. Lahko mi častitaš, kajti Minka je res „ženska vseh žensk". (Vrag vedi, kaj me je zmotilo da sem napisal tisti feljton!) — In tako, dragi moj; Bog te živi! Piši mi kaj in piši kaj! Če si dopisuješ z Župančičem, pozdravi ga!)

Tvoj

Ivan Cankar

Dunaj, 19. VIII. 900.

II

Vidiš torej, da imam glavo polno načrtov. — in da se prav nič ne dolgočasim. Majhnih stvari pišem malo; se mi ne ljubi. To se pravi, par novelic sem napisal tudi v tem času tako mimogredé. Eno sem dal „Slovenki“ eno pošljem „Zvonu“. Tudi nekaj zelo kratkih črtic imam; prihodnje leto mislim namreč ponuditi Schwentnerju novo zbirko natisnjenih in nenatisnjenih novel. — Zdaj, ko se moram posili baviti s politiko, sem dobil vse polno novih in pametnejših misli. Tista sladka umetnost, ki je sama zase in ki ne pove človeku nič posebnega, mi je zdaj stud in gnusoba. Prav imajo tisti ljudje, ki govoré o „namenih“ umetnosti! —
Ali sem se ti kaj smilil, ko mi je v „Narodu“ Govekar pokazal svojo zadnjico? Grda je zelo! — Nič me ne pomiluj! Jezilo me je le to, da si je upal zapisati, — da jaz nisem storil ničesar za svojega prijatelja. O tej stvari javno ne morem pisati. Ali tisti, ki so me poznali v Ljubljani — Župančič, Murn etc. — vedó jako dobro, koliko sem „storil“ in koliko ne za svoje prijatelje. „Saj so se me vsi držali za suknjo; saj so me poslušali kot Zarathustro in <u>nikomur</u> <u>ni to škodilo</u>! — Denarja Ketteju nisem mogel dajati, ko je ležal na smrtni postelji; saj sem sam stradal. No, kaj bi govoril, — svinje so, pa je! Župančič pa tudi ni mogel ziniti besede, ko je gotovo čital Govekarjeve laži in o katerih je <u>vedel</u> da so laži. Župančič ostaja zmirom za hribom; tako nas ne bo nikoli nič prilètelo

3.

27. 2. 10

DRŽ. BIBLIOTEKA
v Ljubljani.

Dragi Kraigher!

(Zelo sem Ti hvaležen za lepo uslugo. Ko bi Ti vedel, kako si jo storil o pravem času, bi bil morda še vesel moje hvaležnosti. Kedaj Ti povrnem, sam Bog nebeški vedi.)

Na Dunaju sem živel kakor ponavadi, le malo bolj samotno. Septembra meseca pa sem se bil napotil v Sarajevo, kjer sem ostal poltretji mesec. Tam sem živel prijetno in skoraj brez skrbi. Ogledal sem si nekoliko dežele in ljudstva, videl sem mnogo novega. V tistem času sem napisal „Kurenta" in „Hlapce". Prijetno življenje pa me je zapeljalo, da nisem prav nič mislil na prihodnost. Ko sem novembra meseca prišel v Ljubljano, sem nenadoma spoznal, da tičim do ust v križih in težavah. Pritisnili so name dolgovi in kmalu nisem vedel ne kod ne kam. Tako je bilo. In kakor večni memento stoji za mano Dunajska stvar. —

Tvoje nauke sem sprejel tako, kakor si jih dal: s pošteno mislijo. Mnogo je stvari, ki jih gledaš drugače nego jaz in v katerih si nikoli ne bova edina. Resnica je, da bi bilo moje delo višje in krepkejše, če bi delal svoboden; saj se še vrabcu ne ljubi v kletki letati. Ali resnica pa je tudi, ki jo dobro občutim, da bi šlo moje delo prav višje in dalje, toda v isti smeri, kakor gre dandanašnji: Ker nimam ne časa, ne miru da bi zgradil veliko poslopje, gradim bajto za bajto, sproti; Ali poslopje bi mi bilo prav tako podobno,

/.

kakor so mi bajke. Kar je zdaj raztresenega in razcepljenega, bi bilo združeno ter bi tako seveda napravilo večji učinek. S to mislijo n. pr. sem uredil knjigo „Za križem", da bi podal megleno podobo tistega socialnega romana, ki ga doslej še nisem napisal. Ako si res bral moja dela, preglej v mislih moje obširnejše novele iz „Matice" ter iz Schwentnerjeve založbe, pa preudari, če niso kamni za eno samo zgradbo.

O „Hlapcih" ne morem nadolgo govoriti, ker so mi še preblizu, da bi jih objektivno sodil. Le toliko vem: kadar pišem dramo, je oder pred mojimi očmi. Torej je treba karakterizirati ostro kolikor mogoče. Nariši človeka, izbriši vse detajle — pa imaš karikaturo, ki je modelu zmirom bolj podobna nego oljnat portret. Gnusna in ogavna polemika, ki se je vnela zaradi „Hlapcev", mi je ~~[illegible]~~ znamenje, da sem verno risal. — Upam, da bodo dramo igrali v Pragi, odkoder mi je direktor že pisal. V Ljubljani je preprečila ~~v~~ uprizoritev vladna cenzura, ki mi je osumila celih — 62 mest! —

O socijalizmu in nacijonalizmu ni mogoče v pismu razpravljati. V socialno demokracijo me je poleg teoretičnega spoznanja privedlo v prvi vrsti prepričanje, da ~~bo~~ naša narodna prihodnost zagotovljena le tedaj, ~~če~~ kadar bo uresničen narodnostni program soc.-dem. stranke: popolna narodna avtonomija z uzakonjenim varstvom manjšin... Morda se kdaj še ustno o teh rečeh pomeniva. —

Tudi jaz vem, da z mojim življenjem ali životarjenjem ne pojde več tako dalje, kakor je šlo doslej; posebno če pomislim, da nisem več mlad. Letos moram nekaj ukreniti, karkoli, da si najdem vsaj kako prepeličje gnezdo.

Mislim, da si ga poiščem v Sarajevu, kamor sem za poletje spet povabljen. Tam sem stanoval v hiši – nadškofa Dr. Stadlerja, ki je osebno ljubezniv in duhovit človek. –

Sam ne vem, kaj bi Ti poročal o starih prijateljih in znancih. Župančič je menda še v Bregencu, pa pravijo, da pojde poleti delat drugo polovico izpita. Mislim, da namerava izdati pri Schwentnerju svoje epigrame. – Regali in Drganc sta klerikalca; Dr. Robida menda tudi – vsaj pri klerikalnih prireditvah se mu zdí vredno sodelovati. – Dimnika sem samo enkrat videl, pijanega, pa sem mu ušel. –

Po Tvojo dramo pojdem še ta teden. Kaj si jo bil ponudil Schwentnerju? Vem, da Schwentner ni oderuh; tistih knjig, ki gredó najbolje, proda v prvem letu kvečjemu po 500 izvodov. Saj si to lahko sam izračuniš. Z dramo je seveda še slabše; in – oprosti mi – posebno z dramo ki jo je napisal „nov človek". Kritika bi morala biti zeló navdušena, ali pa zeló groba (ali oboje), da bi knjiga „šla". Svétujem Ti: rajši jo za skromnejši honorar izdaj v knjižni obliki, nego pa da bi jo kos za kosom objavljal „Zvon". List ima morda več naročnikov nego Schwentner odjemalcev – bralcev pa gotovo manj! In tudi Ti pač ni vseeno, če slišiš ali ne, kaj poreče naša slavna javnost o Tebi in Tvojem delu. –

Kadar preberem Tvojo dramo, Ti sporočim svoje misli.

Dotlej prav lepo pozdravljen; Ti in Tvoja družina! –

27. II. 1910

Ljubljana – Hotel Tivoli.

Ivan Cankar

II

513, B, 3